

Fredagen den 10 maj

Fredagen den
10 maj 1974

Kl. 15.00

*Om förbättrad
vårdmiljö för
patienter inom
långtidssjukvården*

Förhandlingarna leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

§ 2 Om förbättrad vårdmiljö för patienter inom långtidssjukvården

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Karlehagens* (c) den 2 april framställda interpellation, nr 65, och anförde:

Herr talman! Herr Karlehagen har frågat mig vilka åtgärder jag bedömer som nödvändiga för att förbättra vårdmiljön för patienter inom långtidssjukvården.

Låt mig från början understryka att det är mycket viktiga frågor om åldringsvården som tas upp i interpellationen. Det är därför också frågor som under de senaste åren alltmer har ställts i centrum för ökade insatser från samhällets sida. Den fortgående ökningen av antalet hemsamariter i den sociala hemhjälpen, bostadsförbättringslånen för åldringarna och det ekonomiska stödet för anhöriga som vårdar åldringar i hemmet är exempel på sådana insatser i den öppna åldringsvården. Vi är säkert överens om att dessa insatser för att ge de gamla möjlighet att så långt som möjligt bo kvar i sina egna hem innebär den mest personliga vårdmiljön inom åldringsvården. Denna utveckling har samtidigt medfört att de som i dag vårdas på ålderdomshemmen och särskilt långtidssjukhemmen över lag är åldringar som kräver ganska omfattande vårdinsatser. När det gäller vårdmiljön på långtidssjukhemmen har personaltäteten därför blivit en allt viktigare faktor. Det är en fråga som har uppmärksamats av sjukvårdshuvudmännen, och efter vårdtyngdsmätningar har personalinsatserna ökat betydligt.

Många sjukvårdshuvudmän håller just nu på med att utarbeta förslag till en ännu starkare personalinsats på långtidssjukhemmen. Jag vill för min del understryka att det bl. a. inom denna del av den offentliga sektorn behövs större personalresurser trots de personalökningar som redan skett. Som jag nämnt vid riksdagens behandling av socialhuvudtiteln har därför socialdepartementets sjukvårdsdelegation, där bl. a. landstings- och kommunförbunden är representerade, nyligen beslutat tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att analysera personalbehovet inom socialvårds- och sjukvårdssektorn. Jag vet att arbetsgruppen kommer att ägna särskilt intresse åt personalbehovet inom långtidssjukvården.

Långtidssjukvårdens innehåll behöver utvecklas även i andra hänseenden. Personalutbildningen är här en viktig fråga. Sedan ett par år tillbaka har Landstingsförbundet i gång en fortbildningsverksamhet som skall ge alla personalkategorier inom sjukvården ökade kunskaper i praktiskt tillämpad patientpsykologi och som har till mål att förbättra relationerna

Fredagen den
10 maj 1974

*Om förbättrad
vårdmiljö för
patienter inom
långtidssjukvården*

mellan personal och patienter och patienters anhöriga. Det är en utbildningsverksamhet som har särskild tyngd när det gäller långtidssjukvården. För bl. a. personalen i långtidssjukvården har Landstingsförbundet också utarbetat ett särskilt studiematerial som syftar till att i de svåra situationer personalen ofta ställs inför ge ökade möjligheter till en varm individuell kontakt med den sjuke och dennes anhöriga.

Jag vill i detta sammanhang också nämna att en utredning som jag nyligen tillsatt har till uppgift att pröva vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att underlätta kontakterna mellan de för sjukvården ansvariga och patienterna. Utredningen skall knyta an till den sjukvårdspolitiska målsättningen att decentralisera sjukvården och till strävandena att förbättra när servicen och kontinuiteten inom hälso- och sjukvården. Den skall söka finna lösningar som kan genomföras genom vederbörande sjukvårdshuvudmans försorg och som är utformade på ett sådant sätt att de mänskliga kontakterna mellan patienten och de för sjukvården ansvariga underlättas och att kontinuiteten i kontakterna mellan patient och läkare upprätthålls.

En viktig princip vid omsorgen av människor med långvarigt och kontinuerligt vårdbehov måste också vara att dessa får möjlighet att framleva sitt liv under så normala betingelser som möjligt. Sjukvårdshuvudmännen har fäst stor vikt vid detta, bl. a. genom att vid planeringen decentralisera långtidssjukvården och så långt som möjligt anknyta den till patientens hemmiljö. Därigenom kan skapas ökade möjligheter för långtidssjukvårdens patienter att behålla kontakten med personer i den tidigare hemmiljön. Patientens personliga önskemål kan då i större utsträckning tillgodoses samtidigt som kravet på adekvat vårdform beaktas. Hos många landsting har man därför i dag som principiell målsättning att det inom varje kommun på sikt skall finnas minst ett långtidssjukhem. Det är en grundtanke som också överensstämmer med principen att i första hand primärvården skall ansvara för hälsotillståndet hos befolkningen inom ett givet betjäningsområde. Långvarigt sjuka patienter skall självfallet vara likställda med den övriga befolkningen när det gäller tillgång till alla sjukvårdsresurser. Även om vissa långtidssjuka patienter kräver vårdresurser som inte kan tillgodoses på ett lokalt sjukhem är det uppenbart att huvudgruppen kan få adekvat vård vid ett decentraliserat långtidssjukhem. Denna princip har också framförts i socialstyrelsens under förra året framlagda förslag till strukturprogram för hälso- och sjukvården.

Den redogörelse jag nu lämnat visar att det behövs en rad pågående och planerade åtgärder för att åstadkomma en god vårdmiljö inom hela åldringsvården och då inte minst inom långtidssjukvården. Utöver de insatser som redan gjorts planeras ytterligare åtgärder, som det enligt min mening är viktigt att kunna genomföra.

Herr KARLEHAGEN (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Det är den stora ökningen av antalet åldringar och därmed också av de långtidssjuka som gör att den här sektorn av sjukvården måste ägnas en

ökad uppmärksamhet. Enligt socialstyrelsens principprogram för hälso- och sjukvården inför 1980-talet ökade antalet platser inom långtidssjukvården med omkring 15 000 under 1960-talet. Samtidigt ökade antalet platser vid ålderdomshemmen med i runt tal 17 000. Samma tid ökade antalet personer i åldern 70 år och äldre med 140 000. För perioden 1970-1985 förutses en ökning med 240 000 personer inom detta åldersintervall.

I en situation som präglas av en kraftigt ökad efterfrågan på långtidssjukvård är det självfallet nödvändigt att huvudmännen försöker skapa så många vårdplatser som möjligt. Det rent kvantitativa behovet måste tillgodoses. Om man dessutom tar hänsyn till sjukvårdshuvudmännens ekonomiska situation, så inser man lätt svårigheterna när det gäller att hävda den kvalitativa aspekten på vården. Ett ganska effektivt sätt att göra besparingar är att försöka hålla nere personaltäteten. Och ytligt sett är detta möjligt inom långtidsvården, därför att den medicinska utredningsverksamheten är av en ganska ringa omfattning. Men en restriktiv personaltilldelning går obevekligen ut över kvaliteten på omhändertagandet av de långtidssjuka. Jag noterar därför med tillfredsställelse socialministerns upplysning om att många sjukvårdshuvudmän utreder möjligheten till en starkare personalinsats på långtidssjukhemmen.

Vad man inte får glömma är att långvården ju har en annan funktion än den rent sjukvårdande. Den skall ju dessutom erbjuda patienten en hemmiljö. Det ligger i begreppet "vård i hemliknande miljö" att patienten inte bara skall ha en god materiell omvårdnad. Vården skall också förmedla den medmänskliga kontakt och emotionella omsorg som vi vanligen förknippar med begreppet hem. För att detta skall bli möjligt måste personalen ha tid att ägna sig åt patienten.

Vi kanske för att komma till rätta med detta problem måste försöka finna nya lösningar. Kanske skulle man inom långtidsvården behöva introducera någon ny personalkategori, som inte skulle engageras i det vanliga vårdarbetet, utan få i uppgift att ägna sig mer åt aktivering och personlig omvårdnad av patienten. Här skulle också arbetsmarknadspolitiska synpunkter kunna komma in i bilden. Vi har t. ex. ett betydande antal kvinnliga arbetssökande i medelåldern som det är svårt att bereda utrymme för på arbetsmarknaden. Många av dessa skulle säkert kunna få en meningsfull uppgift inom långtidssjukvården. Men vårdstandarden är inte bara en fråga om personaltätet. Vårdpersonalen måste uppleva att arbetsuppgifterna är stimulerande. Jag nämnde i min interpellation att tjänstgöringen inom långtidssjukvården är påfrestande inte minst i psykiskt hänseende och att personalen går miste om den stimulans som det innebär att se patienter snabbt förbättras, såsom ofta sker på akutklinikerna. Det är därför nödvändigt att ägna särskild uppmärksamhet åt personalens situation. Jag noterar att socialministern fastslår att personalutbildning är en viktig fråga.

Naturligtvis behöver man inte ifrågasätta sjukvårdshuvudmännens goda ambitioner när det gäller att åstadkomma en kvalitativt högtstående långtidssjukvård. Men den svåra frågan är hur huvudmännen ekonomiskt skall kunna lösa alla de här uppgifterna.

Fredagen den
10 maj 1974

*Om förbättrad
vårdmiljö för
patienter inom
långtidssjukvården*

Jag skulle till sist vilja fråga socialministern: Anser statsrådet det möjligt att från statens sida vidta åtgärder med speciell inriktning på långtidssjukvården, åtgärder av ekonomisk eller annan karaktär, för att stimulera huvudmännen till ökade insatser inom denna sektor av sjukvården?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! De frågor vi diskuterar i dag är väsentliga. Jag har understrukit det i mitt interpellationssvar. Frågorna är självfallet inte nya – de har följt oss länge. Det är alldeles riktigt som här påpekas att inte minst med hänsyn till det starkt stegrade antalet åldringar måste insatserna i hög grad förstärkas på olika sätt.

Jag vill erinra om att i mitten på 1960-talet lade vi fast ett program för åldringsvårdens utbyggande. I det programmet ingick bl. a. speciella åtgärder från statens sida för att stödja och stimulera utbyggnaden av åldringssjukvården. Resultatet kan vi också notera – vi har haft en positiv utveckling på området. När det i dag gäller sjukvården så finns det utöver akutvården ca 110 000 platser på ålderdomshem och sjukhem. År 1965 var siffran 80 000. Vårdmöjligheterna förbättras sålunda på området, men alltjämt föreligger stora behov.

Vi kan också konstatera att antalet heltidstjänster inom sjukvårdssektorn har ökat med mellan 40 000 och 50 000 under den senaste tioårsperioden. Trots denna kraftiga personalökning inom sjukvårdssektorn behövs ytterligare insatser för att förbättra vården framför allt av åldringarna. Som jag har omtalat i mitt svar har en arbetsgrupp nyligen fått i uppdrag att ta upp frågan om personalbehovet bl. a. inom långtidsvården. En första rapport härom beräknas föreligga före årets slut.

Åldringsvården har många aspekter, och det gäller att i varje led aktivisera verksamheten. Inte minst viktiga är insatserna på den öppna vårdsidan. Här har – jag vill gärna understryka det – från kommunernas sida betydande insatser gjorts. År 1965 kunde 145 000 äldre och handikappade utnyttja den sociala hemhjälpen. År 1974 omfattar den sociala hemhjälpen 340 000 personer. Antalet hemsamariter och hemvårdare har ökat från 23 400 till ca 82 000 år 1973. Vi har satt in särskilda stimulansåtgärder för att ytterligare möjliggöra för kommunerna att öka personaltätheten på denna viktiga sektor av den öppna åldringsvården.

Jag vill gärna understryka vad interpellanten framhöll om värdet av att vi inte minst inom långtidssjukvården kan åstadkomma bästa möjliga miljö. I detta sammanhang vill jag nämna att vi, när vi i mitten på 1960-talet aktualiserade framför allt utbyggandet av långtidssjukvården, tog upp dessa frågor, bl. a. önskvärdheten av att långtidssjukvården ordnas så att den så långt som möjligt får en hemmiljöliknande karaktär.

Långtidssjukvården är en av de stora och centrala frågorna inom vårdsektorn, och därför har den också prioriterats i olika led. Långtidsvården har förtursrätt i många avseenden. Det gäller sjukhusbyggandet, frågan om läkartilldelning etc. Kommunerna och landstingen som sjukvårdshuvudmän är medvetna om sitt ansvar i detta avseende. Jag är

övertygad om att kommunerna och landstingen i fortsättningen i hög grad kommer att söka aktivisera och bygga ut verksamheten. Det är också angeläget.

Herr Karlehagen har i sin interpellation efterlyst vad vi kan göra från samhällets sida för att förbättra vårdmiljön inom långtidssjukvården, och jag har i min tidigare redovisning också utförligt svarat på de frågor som har ställts. Jag kan självfallet inte här ta upp statsbidragsspörsmål etc. De får behandlas i sitt särskilda sammanhang. Men jag är ense med interpellanten om värdet av aktivisering och utbyggnad av denna utomordentligt viktiga vårdsektor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. den planerade utvidgningen av Örnäs skjutfält

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) den 22 mars framställda interpellation, nr 60, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig om jag vill medverka till att en allsidig utredning kommer till stånd i fråga om planerad anskaffning av mark för skjutfält för I 2 i Karlstad och att inga beslut dessförinnan fattas från vare sig de militära myndigheternas eller statsmakternas sida.

Jag skulle kunna nöja mig med att svara ett kort ja på interpellationen. Den handläggningsordning som tillämpas i frågor om anskaffning av mark till försvarets övnings- och skjutfält innebär nämligen att det alltid görs en sådan allsidig utredning som herr Jonasson avser innan frågan prövas i departementet. Jag vill dock lämna en kortfattad redogörelse för handläggningsläget när det gäller frågan om skjutfält för I 2. Utredningsverksamheten har endast påbörjats genom de militära myndigheternas försorg. Jag har inhämtat att militärbefälhavaren för Bergslagens militär-område på uppdrag av chefen för armén har verkställt en utredning, vid vilken åtta olika alternativ undersökts. Utredningen har i januari 1972 överlämnats till chefen för armén, varvid militärbefälhavaren har förordat ett alternativ som innebär utvidgning av regementets nuvarande skjutfält vid Örnäs. Såväl militärbefälhavaren som chefen för armén har haft kontakter i frågan med de regionala och lokala myndigheterna samt i viss utsträckning med andra berörda. Chefen för armén har ännu inte tagit någon slutlig ställning till militärbefälhavarens förslag. Om och när chefen för armén lägger fram förslag i frågan kommer jag att på sedvanligt sätt överlämna detta till försvarets fastighetsnämnd för vidare utredning. Vid denna utredning kommer samtliga av förslaget berörda intressenter att beredas tillfälle att framföra synpunkter och önskemål. Först sedan nämnden slutfört sin utredning tar jag ställning i frågan. Om regeringen på min anmälan finner att förslaget markförvärv bör komma till stånd underställs frågan riksdagens prövning. Jag anser att denna handläggningsordning innebär full garanti för att frågan om markanskaffning för ett skjutfält för I 2, antingen det skulle bli fråga om att utvidga Örnäs skjutfält eller att skaffa mark på annan plats, kommer att bli allsidigt

Nr 78

Fredagen den
10 maj 1974

Ang. den planerade
utvidgningen av
Örnäs skjutfält

Fredagen den
10 maj 1974

Ang. den planerade
utvidgningen av
Örnäs skjutfält

belyst och att berörda civila intressen kommer att bli vederbörligen beaktade.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Frågan om utvidgning av Örnäs skjutfält utanför Karlstad har vållat mycken oro bland befolkningen i de bygder som berörs. Enligt uppgifter i pressen skulle det planerade skjutfältet få en areal som är cirka åtta gånger större än den nuvarande. I de relativt rikt befolkade bygder som det här gäller måste den storleken bli svår att uppnå utan att människornas möjligheter att röra sig i området kraftigt hämmas.

Karlstad med omnejd är Värmlands befolkningsrikaste område. Skogsområdet, dvs. triangeln Deje–Forshaga–Kil, är inte särskilt stort, och det frekventeras allt starkare med hänsyn till de fritids- och rekreationskrav som alltmer gör sig gällande. Att denna kraftiga utvidgning av fältet, som går fram till Fryken, får svåra följder kan man förstå. Lantbrukare, fritidshusägare, Dömlé stiftsgård och Dömlé slalomklubb m. fl. kommer, därest den stora utvidgningen blir av, att drabbas hårt, och de har också på olika sätt framfört sina farhågor. Av opinionen att döma torde människorna ha retat sig mest på att alltför få – om ens några – kontakter har tagits med orsbfolkningen, alltså med markägare o. d.

Kils kommun, som berörs mest, har blivit informerad om utbyggnaden, bl. a. i samband med presentationen av den fysiska riksplaneringen 1972. Den utvidgning det då var fråga om var ej alls av den omfattning som nu föreslås. Någon information i övrigt torde inte ha skett. Frågan har haft för mycket av hemlighetsmakeri över sig. Den breda allmänheten, som så kraftigt berörs, blev – som vi säger – tagen på sängen när förslaget presenterades.

Alla är väl medvetna om militärens behov av utökade övningsmöjligheter. Örnäsområdet är lämpligt som övningsfält, men om framtiden kräver ett större område måste man enligt min mening söka en annan lämplig plats. En öppen diskussion i frågan är nödvändig, och man måste förutom till de militära intressena även ta hänsyn till näringsliv, fritids- och naturvårdsintressen m. m. Det får inte bli så att en statlig myndighet klassar området som rekreationsområde och en annan oimintetgör detta. Detta var anledningen till min interpellation.

I svaret säger försvarsministern att regionala och lokala myndigheter kontaktats liksom ”i viss utsträckning” andra berörda. Det är de sistnämnda som i högre grad borde ha hörts, men de parterna har själva fått ta initiativ till information. Det gäller bl. a. LRF. Försvarsministern har dock givit uttryck för att det skall bli en demokratisk handläggning av frågan i fortsättningen, och det är bra. Chefen för armén har ännu inte tagit slutlig ställning till militärbefälhavarens förslag.

Motionen 1282 av herr Fransson m. fl. från centerpartiet bifölls i går av riksdagen. Där begärdes i yrkande nr 1 att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en översyn av den militära övningsorganisationen och andra tänkbara alternativ till utvidgningar av övningsfält syftande till att

Fredagen den
10 maj 1974

Ang. den planerade
utvidgningen av
Örnäs skjutfält

onödiggöra utvidgningar av militära övningsfält.

Det var ett bra beslut. Men detta har vi givetvis inget resultat av ännu. Innebörden är dock klar. Man måste göra något åt dessa frågor.

Motionens yrkande nr 2, som innebar att man i avvaktan på utredning ej skulle ta ställning till utvidgningar av militära övningsfält, avslogs – det var tråkigt.

Nu skall Örnäsförslaget tydligen överlämnas till försvarets fastighetsnämnd för vidare utredning. Då skall alla intressenter beredas tillfälle att framföra synpunkter och önskemål. Sedan nämnden slutfört sin utredning skall försvarsministern ta ställning i frågan. Därefter blir det regering och riksdag som får besluta.

Jag vill uttala den förhoppningen att det inte är för sent för eventuella ändringar och hänsynstaganden när de berörda intressenterna skall få framföra sina synpunkter. De kommunala representanterna bör då också få säga sin mening. Alla intressenter – kommunala myndigheter, privatpersoner och föreningar -- borde ha fått ge sina synpunkter till känna på planeringsstadiet. Jag vill dock, herr talman, betrakta försvarsministerns svar som positivt, och jag tackar än en gång för svaret.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! I går diskuterades försvarsutskottets betänkande i anslutning till fjärde huvudtiteln i årets statsverksproposition, och där behandlades ju också den motion som herr Jonasson åberopar. Nu har jag fått i uppdrag av utskottet att försöka att på ett så tidigt stadium som möjligt undersöka det markbehov som kan föreligga vid de olika förbanden. Det förefaller mig som om det skulle vara lämpligast att man gör detta i samband med den översyn av försvarets fredsorganisation som skall ske – och som fortlöpande sker. Samtidigt som man bedömer möjligheterna till utbildning vid ett förband kan man då tidigt göra klart för sig vilka förutsättningar som finns för att vid förbandet bedriva övningar på ett realistiskt sätt och vilka förutsättningar som således finns för markförvärv i anslutning därtill. Eftersom herr Jonasson berörde denna motion vill jag säga att det förefaller mig som om man får försöka lösa problemet på det sättet.

Men jag vill samtidigt peka på att det är ganska naturligt att en förbandschef, som har ansvar för verksamheten, ständigt ställer sig frågan: Vilka förutsättningar kan vi ha att utöka våra möjligheter att bedriva realistiska övningar? Men även om han har sådana föreställningar och även om han skulle ha stöd av militärbefälhavaren – kanske också i sista hand av vapengrenscheffen – så har vi den ordningen att vi måste disponera de för markförvärv tillgängliga medlen på ett så rättvist sätt som möjligt. De medel som står till förfogande för markförvärv är begränsade. Vi kan inte gå fram med så omfattande förvärv som en del önskar.

Den ordning vi har betyder ju att man kan gå in i mera seriösa förhandlingar först i det ögonblick då det verkligen blivit dokumenterat att försvaret måste bygga ut verksamheten på ett ställe och vi anser oss ha resurser för denna utbyggnad. Jag gav i mitt svar en redogörelse för den ordning som tillämpas, och jag skulle tro att vi i stort sett får se till att behålla denna ordning också i framtiden.

Fredagen den
10 maj 1974

*Om vidgad rätt
till dispens från
hämtningsskyldigheten enligt
den kommunala
renhållningslagen*

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för de synpunkter han anförde i första delen av sitt senaste inlägg. Jag hoppas att det skall bli möjligt att den vägen få en sund lösning av problemen.

Jag är medveten om, herr talman, att det i många fall är svårt att ta hänsyn till alla föreliggande omständigheter. Men jag har med min interpellation velat peka på dessa förhållanden, och jag vill alltså framhålla att det är kanske allra bäst om man på ett så tidigt stadium som möjligt tar i beaktande alla synpunkter och för en dialog med de människor det vederbör. Då har man väl den största möjligheten att få ett samförstånd i de här frågorna.

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag håller gärna med om att det är önskvärt med en sådan här dialog. Men jag vill också påpeka att det är viktigt att man inte går ut och ger vare sig löften eller förespeglningar av något slag förrän man verkligen har anledning räkna med att regeringen och i sista hand riksdagen godkänner ett förvärv. Ty den situationen har ju också uppkommit att människor blivit besvikna över att en affär inte kommit till stånd, och de har kanske med viss rätt kunnat säga: Vi förespeglades faktiskt att vi skulle ha möjligheter att sälja fastigheten — det har påverkat våra dispositioner, inriktning av markanvändningen osv.

Jag pekar på detta för att visa att det här är inte ett ensidigt problem, utan man måste också vara noga med att inte på ett alltför tidigt stadium och på alltför lösa boliner ge sig in i vittgående diskussioner. Det vore mycket olyckligt om man gjorde det.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Det är helt klart att de förhållanden som försvarsministern pekar på kan uppstå. Det blir alltid fallet vid sådana här tillfällen. Men vad jag vill framhålla är att när människor helt plötsligt, utan att ha blivit tillfrågade, bl. a. genom pressen får reda på de planer som föreligger, så blir de kanske konfunderade och svårare att resonera med än om kontakt tagits från början.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om vidgad rätt till dispens från hämtningsskyldigheten enligt den kommunala renhållningslagen

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Fågelsbos* (c) den 11 januari framställda interpellation, nr 4, och anförde:

Herr talman! Herr Fågelsbo har frågat mig om jag är beredd medverka till en ökad dispensgivning från hämtningsskyldigheten i den kommunala renhållningslagen.

Enligt kommunala renhållningslagen får länsstyrelsen på ansökan av kommunen medge undantag från det kommunala renhållningsmonopolet,

Fredagen den
10 maj 1974

*Om åtgärder mot
vattenföroreningar i
Torneälvns mynnings-
område och
Haparanda skärgård*

s. k. dispens. I motiven till bestämmelsen uttalas bl. a. att sådan dispens kan avse avfall från viss bebyggelse, t. ex. lantgårdar, om avfallet kan tas om hand på betryggande sätt eller särskilda svårigheter föreligger att hämta avfallet, t. ex. på grund av platsens belägenhet eller vägförhållanden.

Normalhälsovårdsordningen, som flertalet kommuner antagit, förbjuder behandling på fastigheten av sådant avfall som kommunen skall forsla bort. Hälsovårdsnämnden har dock möjlighet att på ansökan medge undantag därifrån genom att tillåta att fastighetsägaren själv komposterar eller på annat sätt slutbehandlar avfallet. I sådana fall behövs ingen dispens av länsstyrelsen. Det är vidare kommunen själv som beslutar på vad sätt och med vilka tidsintervaller som avfallet skall hämtas.

Jag är medveten om den kritik som på sina håll riktats mot renhållningslagstiftningen. Kritiken avser tillämpningen av den lag som riksdagen antog år 1970 och som trädde i kraft år 1972. På grund av denna kritik har jag, trots att lagen endast varit i kraft drygt två år, givit i uppdrag åt en särskild arbetsgrupp för avfallsfrågor att med förtur göra en översyn av den praktiska tillämpningen av lagen. Arbetsgruppen kommer att avsluta sitt arbete före sommaren.

Jag vill emellertid redan nu framhålla att jag är beredd medverka till att kommunerna, som även i fortsättningen bör ha ansvaret för lagens tillämpning, ges möjlighet att tillämpa lagen på sådant sätt att såväl miljövårdsintresset som enskilda medborgares rimliga önskemål kan tillgodoses.

Herr FÅGELSBO (c):

Herr talman! Enligt min bedömning är det både vidsynthet och sunt förnuft i det svar som statsrådet Lundkvist här har givit på min interpellation. Jag är nöjd med svaret och vill kort och gott till statsrådet säga ett hjärtligt tack för detsamma.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Den ambitiösa och kanske enligt många mening överambitiösa renhållningslag som vi sedan ett par år har här i landet har mötts av ganska stark kritik. Från moderata samlingspartiet har vi i motioner såväl till fjolårets som till årets riksdag framfört förslag som enligt vårt förmenande skulle innebära fördelar för de enskilda hushållen och även för kommunerna, utan att lagens intentioner därmed på något sätt skulle eftersättas. Detta interpellationssvar ger goda förhoppningar om förbättringar i det avscendet, och även jag vill därför här helt kort uttala ett tack till statsrådet för det lämnade svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om åtgärder mot vattenföroreningar i Torne älvns mynningsområde och Haparanda skärgård

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 2 april framställda interpellation, nr 64, och anförde:

Fredagen den
10 maj 1974

*Om åtgärder mot
vattenföroreningar i
Torneälvs mynnings-
område och
Haparanda skärgård*

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat mig dels om jag är informerad om det allvarliga miljöhot som Torne älvs mynningsområde och Haparanda skärgård utsättes för genom vissa industrier, dels om jag vill kommentera de möjligheter den nordiska miljöskyddskonventionen ger i syfte att uppnå samordnande åtgärder från svensk och finsk sida i syfte att komma till rätta med i interpellationen berörda olägenheter.

Statens naturvårdsverk har uppmärksammat föroreningsproblemet och i skrivelse till finsk myndighet påtalat detta.

Den nordiska miljöskyddskonventionen, som undertecknades den 19 februari 1974, har ännu inte trätt i kraft. Konventionen kommer dock inte att vara tillämplig om miljöskadlig verksamhet regleras genom särskild överenskommelse mellan två eller flera fördragslutande stater. Denna undantagsbestämmelse syftar bl. a. på gränsälvsöverenskommelsen mellan Sverige och Finland, som trädde i kraft den 1 januari 1972. Överenskommelsen innehåller en utförlig reglering i fråga om byggande i vatten, vattenreglering, fiske och skydd mot vattenförorening inom ett område som omfattar gränsälvarna med tillflöden, sidoflöden och särskilda utflöden samt skärgårdsområdet utanför Torne älvs mynning. Regleringen bygger i fråga om skydd mot vattenförorening på gällande svensk rätt. För tillämpning av överenskommelsen finns en gemensam finsk-svensk gränsälvskommission. Kommissionen prövar i de nationella myndigheternas ställe tillstånds- och ersättningsfrågor samt handhar tillsynsuppgifter och administrativa funktioner. Den nordiska miljöskyddskonventionen är således inte tillämplig i fråga om de vattenföroreningar som avses i interpellationen.

I sammanhanget vill jag framhålla att endast störningar som regleras genom gränsälvsöverenskommelsen är undantagna. Skulle exempelvis det planerade stålverket på den finska sidan av gränsälven medföra störning av omgivningen även genom luftförorening, är miljöskyddskonventionen tillämplig på luftföroreningen.

Gränsälvskommissionen har under hand underrättats om att en tillståndsansökan från det finska företaget Outokumpu OY kommer att inlämnas i augusti månad i år. Avsikten synes vara att föroreningsfrågorna skall lösas gemensamt för såväl ferrokromfabriken som det nya stålverket. Kommissionen kommer därvid att höra sakkunniga myndigheter i de båda staterna för att få underlag för sin bedömning av vilka villkor till skydd för miljön som skall uppställas.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret.

Det är bra att man har uppmärksammat det föroreningsproblem som jag har påtalat i interpellationen. Av svaret framgår emellertid inte om motsvarande finska myndighet har reagerat på något sätt. Det hade varit intressant att få veta om man från finsk sida har kommenterat de olägenheter som det finska företaget redan har ställt till med och om man från finsk sida givit någon antydning om att man verkligen vill ta itu med dessa frågor. Jag förmodar att någon form av skriftväxling har ägt rum

mellan naturvårdsverket och finska myndigheter.

Att den nordiska miljöskyddskonventionen inte kommer att gälla i detta sammanhang var en överraskning, åtminstone för mig, men så är det tydligen. Det viktigaste är dock att målsättningen i den nordiska miljöskyddskonventionen kommer att gälla även för gränsälvskommisionens fortsatta arbete.

I svaret klargörs att undantaget bara gäller vattnet. Däremot gäller det inte om det planerade stålverket skulle ge upphov till luftföroreningar. Ja, den möjligheten finns också, och då gäller det att handla med kraft. Erfarenheter från svensk sida visar nämligen att järnförädling kan ge upphov till mycket svåra luftföroreningar. Vi kan ta NJA i Luleå som exempel. Där är luftföroreningarna visserligen nu på väg att elimineras, men under många år har det smutsats ned i Luleå med omgivningarna på ett mycket allvarligt sätt. Utrustar man inte det nya stålverket på den finska sidan med ordentliga reningsanordningar, kommer Haparanda stad med omgivningarna med all säkerhet att få ta emot ett stoftnedfall från ovan som säkert inte kommer att förbättra de mellanfolkliga relationerna.

Jag har i interpellationen redan skildrat vad som har hänt vid denna gränsälv och talat om hur allvarligt detta har uppfattats av befolkningen i området. Det är bra om det nu kommer att göras något, men det som redan har skett är allvarligt nog. Ferrokromverket i Røyttä har alltsedan sin tillkomst tillåtit spy ut mängder av vattenförstörande metaller och gifter utan att man från vare sig finskt eller svenskt håll gjort något för att förhindra skadegörelsen. Det saknades inte varningar redan när företaget utan vidare anlade detta ferrokromverk, och de som varnade blev sannerligen sannspådda. Sedan jag gjordes uppmärksam på saken har jag fått många vittnesbörd om hur det blivit sedan den anläggningen kom till. Fiskare berättar om beläggningar på nät, på ryssjor och på båtar. Nedsmutsningen har spritt sig långt, och man har sagt att den haft en menlig inverkan på fisket. Det anser yrkesmännen här är obestridligt.

Det är gåtfullt att detta kunnat fortgå under så lång tid utan att myndigheterna försökt göra något. Det är självfallet inte det finska företagets ensak, hur man bär sig åt med gemensamma vatten.

Vi får nu hoppas att det är möjligt att tvinga fram en ordentlig rening av det som släpps ut från det befintliga ferrokromverket. Men det är bråttom. Haparanda skärgårds fiske och vattenfauna håller på att åsamkas mycket stora skador.

Men det handlar inte bara om vad som redan har skett. Nervositeten för vad som kan komma att hända efter den väntade lokaliseringen av det nya stålverket till Torneområdet är redan stor. Gränsälvskommisionen har redan beviljat Outokumpu rätt att ta enorma mängder vatten från både älven och havet. Det skall man ha till kylningen. Men alla vet att det också kommer att släppas ut en massa använt kylvatten, och det är då frågan uppstår: Planeras det ordentlig rening så att de skador som redan har uppstått inte blir sju resor värre? Jordbruksministern sade i svaret att han tror att detta är avsikten och att reningsproblemen skall lösas gemensamt för båda anläggningarna. Vi hoppas verkligen att så blir fallet. Det får inte bli så att man går lika lättsinnigt till väga i fortsättningen som man gjort när det gäller ferrokromverket. Vi måste vara rädda om de

Nr 78

Fredagen den
10 maj 1974

*Om åtgärder mot
vattenföroreningar i
Torneälvs mynnings-
område och
Haparanda skärgård*

Fredagen den
10 maj 1974

*Om åtgärder mot
vattenföroreningar i
Torneälvns mynnings-
område och
Haparanda skärgård*

vatten vi har. Haparanda skärgård är på många sätt en klenod, och dessutom en matnyttig klenod. Fisket har av tradition en stark ställning, och det är ännu många som helt eller delvis försörjer sig på fiske.

I interpellationssvaret återges vad man har för uppfattning om vad som eventuellt kommer att ske. Då får man kanske också tänka på att det finns fler syndare än den finska industri som här har nämnts. Det finns självfallet ingen anledning att från svensk sida försöka stoppa uppförandet, om det nu skulle vara möjligt, av det finska stålverket — lika litet som man går emot Stålverk 80 i Luleå. Men vad som kan krävas både från svensk och finsk sida är att man överger den utredningsfilosofi som innebär att man tror att man kan släppa ut hur mycket föroreningar som helst i Östersjön och Bottenviken.

I sammanhanget har nämnts den nordiska miljöskyddskonventionen, som undertecknades i februari i år. Den ålägger myndigheterna i varje nordiskt land att vid prövning jämställa miljöskyddsintressena i de övriga länderna med motsvarande intressen i det egna landet. Om den skall tas på allvar måste det betyda både att det befintliga ferrokromverket åläggs bättre rening och att man vid planeringen av det nya stålverket på finsk sida lägger allra största vikt vid miljöskyddet, som tyvärr har nonchalerats hittills. Det har redan skett alltför mycket negativt i det här begränsade vattenområdet.

Det sägs i svaret att den nordiska miljöskyddskonventionen inte är tillämplig i sammanhanget, eftersom vi har den särskilda gränsälvöverenskommelsen och en gemensam gränsälvskommission. Men kommissionen har tydligen tidigare inte agerat med den kraft man borde ha kunnat begära. I den nordiska miljöskyddskonventionen heter det, som jag sade, att man i varje nordiskt land bör jämställa miljöskyddsintressena med motsvarande intressen i det egna landet. Oavsett det undantag som tycks ha gjorts i det här fallet måste de formuleringarna vara vägledande när det gäller miljöskyddet. Skall den konventionen tas på allvar måste det också innebära både att det befintliga ferrokromverket åläggs bättre rening och att man vid planeringen av det finska stålverket skall lägga allra största vikt vid miljöskyddet.

Det har, som sagt, hänt åtskilligt redan. Intressant i sammanhanget är också att man förbereder en ordentlig kartläggning av den nedsmutsning som redan har skett och en ordentlig kontroll i fortsättningen av vattenkvaliteten genom regelbundna och grundliga provtagningar samt andra åtgärder.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Man kanske bör ha i minnet att vi fick gränsälvöverenskommelsen först år 1972. Ferrokromverket fick sitt tillstånd innan överenskommelsen träffades och på grundval av en finsk vattendom. Nu har alltså framställning gjorts både till länsstyrelsen och till gränsälvskommissionen från fiskarna här uppe beträffande förhållandet i vattnet. Från länsstyrelsens sida pågår undersökningar och provtagningar för att man skall komma underfund med hur det verkligen förhåller sig med vattenkvaliteten och de föroreningar som kan komma från ferrokromverket. Enligt de uppgifter jag har fått släpper emellertid inte ferrokromver-

Fredagen den
10 maj 1974

*Om utbyggnad av
familjevårdshemmen*

ket ut hela den mängd som det av vattendomstolen hade fått tillstånd till, utan verket har lagt om sin processteknik – i stället för att släppa ut föroreningarna i vattnet släpper man ut dem i luften. Detta får länsstyrelsen granska närmare med anledning av den framställning som har gjorts och de resultat de kommande provtagningarna ger.

Vidare gäller här vad som kan komma att hända på grundval av den framställning som man väntar sig. Framställning om tillstånd beträffande stålverket skall inlämnas, i den mån det gäller vattenföroreningar, till gränsälvscommissionen, som i sin tur har att höra de svenska myndigheter som berörs. Om det rör sig om en tillräckligt stor anläggning kan alltså en sådan här fråga underställas regeringarna i respektive länder. Därest det inte går att komma överens exempelvis om på vilket sätt restriktioner skulle genomföras eller miljön skyddas kan regeringen i ett av länderna säga ifrån att en sådan här anläggning inte får komma till stånd. Då är det, i enlighet med gränsälvscommissionens bestämmelser, inte möjligt att anlägga den.

När det gäller den anläggning som kan komma i fråga i framtiden finns alltså, tycker jag, betydande möjligheter att bevaka att miljön skyddas så som interpellanten och jag är eniga om att den måste skyddas.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag tror också att det finns bättre förutsättningar att i fortsättningen agera i denna fråga.

Jag betvivlar inte att regeringen har problemet under noggrann uppsikt och att man kan agera och också kommer att agera kraftigare i fortsättningen än vad man har gjort hittills. Det måste anses vara mycket viktigt att ha en fast och fungerande kontrollorganisation, dels för att kartlägga hur läget är i dag, dels för att kunna kontrollera vattenkvaliteten i fortsättningen, efter det att nya industrianläggningar har etablerats. Sedan gäller det naturligtvis att hårt och bestämt slå larm, eftersom det som jag tidigare sade här handlar om ett ganska begränsat och ganska känsligt område som inte tål mera nedsmutsning.

Jag anser vidare att jordbruksministrernas formuleringar vittnar om att man från departementets sida tar mycket allvarligt på ärendet och att man är beredd att medverka för att förhindra fortsatt miljöförstöring. Det måste ju också betyda att erforderliga medel kommer att ställas till förfogande för upprättande av tillräckliga kontrollorgan.

Med detta ber jag än en gång att få tacka för svaret och säger i likhet med jordbruksministern att jag skall följa utvecklingen med allra största uppmärksamhet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om utbyggnad av familjevårdshemmen

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Petterssons i Västerås (vpk) den 19 mars framställda interpellation, nr 54, och anförde:

Fredagen den
10 maj 1974

*Om utbyggnad av
familjevårdshemmen*

Herr talman! Herr Pettersson i Västerås har frågat mig dels hur jag bedömer förutsättningarna för en utbyggnad av familjevårdshemmen inom kriminalvården de närmaste åren, dels om jag vill medverka till att den ekonomiska ansvarsfördelningen för denna vårdform klarlägges med inriktning att kostnaderna för densamma helt täckes av staten.

Kriminalvården har under många år placerat klienter i familjevårdshem. Verksamheten har dock ej bedrivits i organiserad form och ej heller varit särskilt omfattande. Vid årsskiftet 1972/73 vistades endast ca 70 klienter i familjevårdshem. En grov uppskattning av behovet av sådana hem, som gjordes vid samma tidpunkt, visade att ca 375 hem behövdes vid sidan av de befintliga bostadsmöjligheterna för frivårdens klientel. Kriminalvårdsstyrelsen beslutade därför att genom en annonskampanj försöka öka antalet familjevårdshem. I början av april 1974 hade ca 100 personer och familjer till kriminalvårdsstyrelsen anmält sitt intresse för verksamheten.

Kriminalvårdsstyrelsen har bedömt att en placering i familjevårdshem bl. a. kan medverka till att lösa de omställningsproblem som många klienter upplever vid övergången från anstaltsvård till frivård. Sådan placering ger bostad och ibland arbete men även träning i umgänge och etablerande av positiva kontakter. Jag instämmer i denna bedömning och anser i princip att möjligheter bör skapas för klienter, som av olika skäl har behov därav, att vistas i familjevårdshem.

Liksom kriminalvårdsstyrelsen anser jag dock att frågan om familjevårdshemmens fortsatta utbyggnad ej kan behandlas isolerad från frivårdens övriga boendeformer såsom frivårdshotell, inackorderingshem och s. k. insprängda lägenheter. Frivårdsklienternas behov av olika boendeformer bör kartläggas och en samlad bedömning av behov och resurser göras. Denna bedömning bör sedan ligga till grund för ställningstagande till en eventuell utbyggnad av familjevårdshemmen.

Möjligheterna att bygga ut familjevårdsverksamheten är beroende av flera faktorer. En sådan är att andra myndigheter söker lämpliga familjevårdshem som kan ta emot socialt störda barn och ungdomar, psykiskt utvecklingsstörda, alkoholmissbrukare, narkotikamissbrukare och psykiskt sjuka. Kriminalvårdens möjligheter att anskaffa flera familjevårdshem är härvidlag bl. a. beroende av allmänhetens intresse för och inställning till de straffades problem.

En annan faktor av avgörande betydelse är frågan om ersättningen till familjevårdshemmen. Av herr Petterssons fråga kan utläsas att han vill att staten helt skall svara för kostnaderna för familjevårdsverksamheten inom kriminalvården. Jag kan ej dela denna uppfattning. Vid behandlingen av 1973 års statsverksproposition i vad den avsåg kriminalvården har riksdagen slagit fast att kriminalvårdens klienter har samma rätt till samtliga samhällets stödåtgärder och vårdinsatser som andra människor i vårt samhälle. För kriminalvårdens personal är det i första hand fråga om att klarlägga klienternas behov av åtgärder och vård samt förmedla den nödvändiga kontakten med ansvariga organ. Kriminalvårdens verksamhet bör främst inriktas på sådana konkreta åtgärder som kan bidra till att minska de dömdas sociala isolering och förhindra att de diskrimineras i fråga om arbete, utbildning, bostäder m. m. Det sociala rehabiliterings-

arbetet bör bedrivas i intim samverkan med samhällets övriga hjälporgan.

Kriminalvårdsstyrelsen har vidtagit konkreta åtgärder i syfte att skapa bättre förutsättningar för kriminalvårdens klienter att erhålla familjevård. Vilken myndighet som skall svara för kostnaderna måste avgöras från fall till fall. Detta medför att kriminalvården måste i ökad utsträckning samarbeta med samhällets organ på angränsande vårdområden. Frågan hur detta samarbete skall etableras och organiseras är för närvarande föremål för överväganden.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Jag är inte helt nöjd med det, men jag hoppas att vi skall kunna reda ut begreppen i diskussionen.

Vi skall inte bygga något mer Kumla, vi skall rusta upp frivården så att allt färre behöver tas in på anstalt. Frivården måste bli så effektiv att domstolarna även i svåra fall vågar satsa på den som ett alternativ till fängelse. Så sade generaldirektör Bo Martinsson i samband med den kampanj som kriminalvårdsstyrelsen gick ut med för att anskaffa familjevårdshem. Det är en målsättning värd att leva upp till.

Mina frågor gällde dels hur justitieministern ser på förutsättningarna för utbyggnaden av familjevårdshemmen inom de närmaste åren, dels frågan om ett klarläggande av den ekonomiska ansvarsfördelningen och i det senare fallet om justitieministern ville medverka till att kostnaderna täcks av staten. Jag skall försöka att hålla mig strikt till sakfrågorna. Men jag vill gärna tillägga, att jag ser ett samband mellan dessa frågeställningar som man inte kan komma ifrån.

Det är naturligtvis långt kvar innan man kan komma fram till likvärdiga alternativa valmöjligheter mellan frivård och fängelse. I årets budget satsas i runt tal 365 miljoner kronor på fångvårdsanstalterna medan frivården endast tilldelas 64 miljoner kronor. Anstaltsvården – om man nu kan tala om vård i detta sammanhang, jag är inte benägen att göra det – är mycket dyrbar, framför allt i förhållande till de resultat den ger.

När det gäller frivården säger justitieministern i svaret att familjevårdshemmens utbyggnad inte får behandlas "isolerad från frivårdens övriga boendeformer såsom frivårdshotell, inackorderingshem och s. k. insprängda lägenheter". Jag bortser naturligtvis inte från denna helhetsbild, som man måste ha för att bedöma dessa frågor i stort. I större städer kanske det kan vara lämpligt med formen frivårdshotell, men på mindre orter torde frivårdshemmen vara ett bättre komplement. Framför allt har det att göra med allmänhetens inställning till de straffades problem. Ett frivårdshotell väcker som bekant större uppmärksamhet på en liten ort än det gör i en större stad. Det handlar ju om att försöka utsätta den straffade för så litet påfrestningar som möjligt och försöka uppnå största möjliga hjälp för att så att säga resocialisera den straffade. När det gäller kriminalvårdens möjligheter att anskaffa fler familjevårdshem tycker jag att justitieministern är ganska pessimistisk och intar en enligt min mening passiv hållning. Statsrådet säger att anskaffandet av familjevårdshem bl. a. beror på allmänhetens intresse för och inställning till de straffades

Fredagen den
10 maj 1974

*Om utbyggnad av
familjevårdshemmen*

problem. Finns det inte anledning, herr statsråd, att stimulera allmänhetens intresse, att försöka vidtaga åtgärder som syftar till ett positivare intresse från allmänhetens sida? Om vi är överens om att frivården har en större möjlighet att återanpassa den straffade än vad anstalterna har, så vore det naturligt att allt vad som är möjligt görs för en sådan utveckling. I detta sammanhang kan man inte bortse ifrån att en större utbyggd frivård är betydligt mindre kostnadskrävande än det andra alternativet – fängelset.

Vi kommer då in på den ekonomiska ansvarsfördelningen. När det gäller denna fråga svävar statsrådet mindre på målet. Statsrådet hänvisar till 1973 års statsverksproposition och säger att kriminalvårdens klienter har samma rätt till samtliga samhällets stödåtgärder och vårdinsatser som andra människor i vårt samhälle. I teorin är detta naturligtvis riktigt, och jag vill inte bestrida detta faktum. Men hur är det i praktiken? Denna rättighet blir liksom hängande i luften med mycket begränsad möjlighet att bli en realitet.

Jag vill, herr talman, något närmare belysa detta problem. Det ekonomiska läget ute i kommunerna är synnerligen ansträngt. Skälen härtill är många, och jag skall inte redovisa alla, men det finns anledning att erinra om dels det rekommenderade skattestoppet av finansministern, dels det faktum att på riksplanel beslutas en rad åtgärder i olika avseenden – inte onyttiga utan tvärtom nödvändiga sociala och andra åtgärder – som kommunerna sedan till största delen får finansiera. För undvikande av missförstånd vill jag säga, att jag självfallet är av den uppfattningen att skatten bör vara så låg som möjligt, framför allt den kommunala som inte är progressiv. Det handlar om helt andra ting, nämligen kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Det finns inte bara en tendens utan en reallinje, att allt fler utgifter som staten borde stå för lastas på kommunerna. Detta medför att kommunerna får allt mindre möjligheter att klara sina utgifter enbart för att upprätthålla den nödvändiga kommunala servicen. I ett sådant hårdare ekonomiskt klimat för kommunerna kryper alltid en reaktionär linje fram, och denna har tyvärr också slagit igenom i alltför stor utsträckning, nämligen höjning av taxor och avgifter för den kommunala servicens olika områden. Framför allt är detta genomgående i kommuner med borgerlig majoritet.

Det är mot denna i all korthet tecknade bakgrund som man måste se frågan om den ekonomiska ansvarsfördelningen när det gäller vem som skall svara för kostnaderna för familjevårdshemmen och vilka konsekvenser detta ekonomiska läge får för anskaffandet av familjevårdshemmen och utbyggandet av denna vårdform. Rätten till samhällets stödåtgärder hänger samman med detta ekonomiska problem. Kriminalvårdens anställda ute på fältet – skyddskonsulenter och assistenter – har som statsrådet säger att klarlägga klientens behov av åtgärder och vård samt förmedla den nödvändiga kontakten med ansvariga organ. Här är jag angelägen om att instämma i statsrådets uppfattning om att detta måste ske i intim samverkan med samhällets övriga hjälporgan. Det har vi för övrigt framhållit i annat sammanhang. Men låt oss ta ett exempel ur den praktiska verkligheten. Skyddskonsulenten eller assistenten vet att en person skall ställas inför domstol för ett brott som är begånget och som

förmodligen kommer att medföra frihetsberövande. Skyddskonsulenten har då en alternativ möjlighet till fängelset att föreslå, nämligen familjevårdshemmet. Familjevårdshemmet finns tillgängligt, men kommunen i fråga säger att på grund av det svåra ekonomiska läget kan den tyvärr inte stå för finanserna. Konsekvensen av detta enkla men jag tror vardagliga exempel blir att rätten till samhällets stödåtgärd inte kan realiseras i den utsträckning som skulle vara önskvärt. Därmed försvinner alternativet till fängelse. Den dömda får krypa in i en anstalt, och vederbörandes framtida möjligheter till ett mänskligt liv kan i värsta fall helt äventyras. I en sådan konkret situation kan man naturligtvis inte acceptera att det skall diskuteras från fall till fall vem som skall stå för kostnaderna. Man kan inte, i varje fall om man har en positiv inställning till frivården som ett alternativ till fängelset, acceptera ett köpsläende i detta sammanhang.

Jag hoppas verkligen att statsrådet delar min uppfattning att vi måste göra allt som är möjligt för att underlätta för de människor som råkar hamna i en sådan situation att få en reell möjlighet till ett annat alternativ än fängelset och att det skapas reella möjligheter för den enskilda människan. Byråkratin får inte avgöra en människas livsöde. Det kan inte vara försvarbart. I detta avseende tycker jag att statsrådet inte har avgett ett riktigt acceptabelt svar. Därmed förefaller det mig som om kriminalvårdsstyrelsens lofvärda satsning på utbyggnaden av familjevårdshem kommer att motverkas. Jag har försökt att tolka statsrådets svar så positivt som möjligt, men tyvärr kan jag inte annat än dra dessa negativa slutsatser.

Jag vill sluta med att erinra om vad jag citerade av Bo Martinssons uttalande. Man kan kanske – naturligtvis litet tillspetsat – säga att departementschefen i någon mån motarbetar sin egen verkschef.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det sista var ett ganska egendomligt yttrande, eftersom det råder full samstämmighet mellan justitiedepartementets och kriminalvårdsstyrelsens strävanden i dessa frågor. Nu har herr Pettersson i Västerås inte varit med i riksdagen så länge och har kanske inte följt de strävanden som pågått sedan ett par tre år att få fram en utbyggnad av frivården så att den skulle kunna bli ett alternativ till fängelse för domstolarna. Det är det som har legat bakom kriminalvårdsberedningens arbete – om jag nu skall behöva erinra om det – och principbeslutet vid förra årets riksdag som just syftar till att för det första skapa en integration mellan fängelse och frivård och för det andra skapa bättre förhållanden och resurser inom frivården, så att man skall kunna lägga tyngdpunkten på försöken att hjälpa dessa människor till ett normalt samhällsliv.

Nu talar väl egentligen herr Pettersson om två skilda saker. Det ena är familjevårdshem som alternativ till fängelse och det andra är familjevårdshem som en av de former där kriminalvården i frihet kan sätta in sina ansträngningar för att hjälpa.

När det gäller den första frågan, om människor som är dömda till fängelse, kommer det nu enligt den nya lagen om kriminalvård i anstalt –

Fredagen den
10 maj 1974

*Om utbyggnad av
familjevårdshemmen*

riksdagen har nyligen bifallit propositionen – att skapas möjligheter för kriminalvårdsstyrelsen att i enskilda fall låta en person som är dömd till fängelse övergå till vistelse i familjevårdshem.

Men när det sedan gäller kriminalvård i frihet, dvs. personer som har skyddstillsyn och är villkorligt frigivna, är det rätt naturligt att man måste söka efter olika former för att hjälpa alltefter den enskilde individens situation. I vissa fall kan familjevårdshem vara en lämplig vårdform, i andra inte. Då måste man söka sig fram via någon av de andra möjligheter som kriminalvården har.

När det gäller strävandena att bygga ut frivården och göra den till ett meningsfullt alternativ i samhällets reaktion mot lagöverträdare tror jag att vi är ett bra stycke på väg. Vi har ju kunnat konstatera under senare år att antalet personer i våra fångelser minskar. Man får gå tillbaka till början av 1960-talet för att finna ett lägre antal än i dag. Det är naturligtvis en följd av utbyggnaden av kriminalvården i frihet att domstolarna nu i större utsträckning än tidigare dömer till sådan påföljd i stället för till fängelse.

Vi är egentligen bara i början av verksamheten när det speciellt gäller familjevårdshemmen. När herr Pettersson i Västerås säger att jag inte skulle vara intresserad av att kriminalvårdsstyrelsen sysslar med denna verksamhet är det fullkomligt felaktigt. Jag förstår inte var herr Pettersson fått det ifrån. Jag har ju med största intresse följt strävandena att genom annonsering och på annat sätt försöka få fram lämpliga familjer som kan hjälpa kriminalvården i de här avseendena. Men jag har också påvisat att det finns en konkurrens om dessa hem från andra sociala stödorgan.

I vad gäller ersättningen har herr Pettersson och jag tydligen olika uppfattning. Därvidlag vill jag återkomma till vad jag sade i mitt interpellationssvar, att det enligt min mening är principiellt felaktigt att kostnaderna generellt skall falla på staten. När det gäller en klient som är berättigad till socialhjälp skall det förhållandet att han begått brott inte medföra en särbehandling på så sätt att staten påtar sig kostnadsansvaret. Jag vill i detta sammanhang nämna att redan i dag utgår statsbidrag till primärkommunerna för den familjevårdsverksamhet som anordnas för alkohol- och narkotikamissbrukare. Många av kriminalvårdens klienter tillhör dessa missbrukargrupper. Det är då naturligt att frågan om ersättning till familjevårdshemmen löses på samma sätt som för personer som inte är aktuella inom kriminalvården.

Nu pekar herr Pettersson på att det i ett enskilt fall kan förekomma svårigheter att få ersättning eller att påkalla insatser från annat håll. I sådana situationer har ju som en yttersta utväg skyddskonsulenten möjlighet att träda till och hjälpa vederbörande.

Till slut vill jag säga att när det gäller att intressera allmänheten för att hjälpa till i dessa frågor, så går det som en röd tråd i både kriminalvårdsstyrelsens och departementets arbete på det här området. Jag vill särskilt hänvisa till brottsförebyggande rådet som finns sedan ett år tillbaka. En av arbetsgrupperna i brottsförebyggande rådet har direkt till uppgift att syssla med frågor om att bryta ner allmänhetens attityder och att få allmänheten inkopplad i det gemensamma arbetet att hjälpa dessa människor.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Det är riktigt som statsrådet påpekat, att jag är ny här i riksdagen. Jag kan påpeka en sak till, nämligen att jag inte är någon expert på dessa frågor. Men jag är synnerligen intresserad av dem. Jag sade också att min slutkläm var litet tillspetsad. Men man kan dra den slutsatsen att verkningarna blir de som jag nämnde.

Jag vill också rätta till ett annat missförstånd. Statsrådet trodde att jag menade att han inte skulle vara intresserad. Jag sade att statsrådet tycks ha en passiv hållning i denna fråga. Det är inte liktydigt med ett totalt ointresse.

Men trots att jag är ny här i riksdagen har jag som sagt ett intresse för dessa frågor, och jag har försökt att följa diskussionen på den senare tiden. Betoningen av utbyggnaden av frivården i allmänhet måste ses som en positiv företelse. Frivården har också blivit ett mycket starkt inslag i den livliga kriminalpolitiska debatten. Diskussionen gäller ju dels hur samhällets insatser bör riktas för att förebygga brott, dels åtgärder för att underlätta för de människor som begått brott och att anpassa dem i samhället. Den frihetsförlust som anstaltslivet innebär leder ofta till sociala och mänskliga tragedier, inte endast för den intagne utan även för anhöriga. Det leder ofta till att den intagne får en negativ attityd till hela samhället som givetvis motverkar vederbörandes anpassning.

Anstaltslivets resultat är minst sagt dåliga från flera synpunkter, och kostnaderna i relation härtil är mycket höga. Enligt kriminalvårdsstyrelsen kostar varje intagen mellan 150 och 200 kronor per dygn. Familjevårdhem ger dessutom större möjligheter till återanpassning, och resocialiseringsarbetet underlättas.

Jag anser också att utbyggnaden av familjevårdshemmen naturligtvis måste ses på sikt, men familjevårdshemmen är ett bra komplement till den övriga frivårdens boendeformer. I den takt som man kan utbygga denna frivård lättas trycket på anstalterna, och detta borde i konsekvensens namn innebära en lättnad på det ekonomiska fältet. En färsk enkät bland frivårdens tjänstemän visar att man skulle vilja ha ca 400 sådana frivårdshem under den närmaste tiden. Det finns meningsriktningar som hävdar att denna siffra är för låg, men låt oss anta att man kunde uppnå den målsättningen, då skulle kostnaderna per år bli ca 14 miljoner kronor i runt tal. Summan förefaller vara mycket blygsam, men skall kommunerna stå för kostnaden blir den kännbar för dem.

Samtidigt med utbyggnaden av familjevårdshemmen lättas, som jag tidigare sade, trycket på anstalterna och därmed minskas också utgifterna. Det vore då rimligt att staten står för dessa utgifter, framför allt om man skall försöka leva upp till generaldirektör Martinssons uttalande att vi inte skall bygga några fler Kumlaanstalter. Då får man ju pengar över att satsa på andra vårdformer. Eljest får ju en utbyggnad av familjevårdshemmen samma konsekvens som många andra reformer, nämligen att staten övervältrar utgifterna på kommunerna. Framför allt måste köpsläendet om vem som skall betala elimineras. Det kan inte, herr statsråd, vara rimligt att kriminalvårdens fältarbetare skall göra upp denna fråga med socialnämnder och kommunrepresentanter.

Jag är övertygad om att det görs mycket på detta område, och det är

Nr 78

Fredagen den
10 maj 1974

*Om utbyggnad av
familjevårdshemmen*

Fredagen den
10 maj 1974

*Om utbyggnad av
familjevårds-
hemmen*

relativt nytt. Vi är i början på det här reformarbetet. Men här kommer obönhörligen den straffade in i bilden på ett mycket negativt sätt. Han får naturligtvis inte bli en bricka i ett ekonomiskt resonemang, utan vårdfrågan måste bli den avgörande, och den får inte bli föremål för köpsläende.

Jag är övertygad om att kommunernas goda vilja finns, men de ekonomiska resurserna räcker alltså inte till.

Jag tycker vidare att det i statsrådets svar, i varje fall som jag tolkar det, lämnas ett par i viss mån motsägande besked. Statsrådet säger först att han inte delar min uppfattning att staten skall stå för kostnaden för familjevårdsverksamheten, men sedan säger han att vilken myndighet som skall stå för kostnaderna måste avgöras från fall till fall. Jag vet inte hur jag skall tolka dessa uttalanden. Jag tror inte att vi kommer så särskilt långt just i dag med en debatt om vem som skall stå för dessa kostnader. Jag är dock angelägen om att klara principiella riktlinjer dras upp, oavsett vem som får betala dessa kostnader. Det skulle självfallet underlätta verksamheten för kriminalvårdens fältarbetare och hela handläggningen av dessa frågor.

Jag vill till slut erinra om att kriminalvårdsstyrelsens egna resurser för dessa stödåtgärder är mycket blygsamma. Om jag inte minns fel, uppgår dessa medel till 3,5 miljoner kronor, som i regel bara räcker till att ordna vissa praktiska förutsättningar för vård. För insatser härutöver torde alltså samhällets övriga resurser för hjälp och stöd få tas i anspråk. Jag skulle önska att statsrådet klarare ville ange vem som skall stå för kostnaderna för familjevårdsverksamheten. Ett sådant uttalande skulle vara värdefullt för fältarbetarna på detta område.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är ju bara tacknämligt att herr Pettersson i Västerås vill intressera sig för dessa frågor och söka tränga in i dem. Frågan om kostnadsfördelningen är inte så enkel. Jag tror inte man kan göra det så lätt för sig att man jämför budgetsumman för fängelseområdet, ca 360 miljoner kronor, med motsvarande summa för frivårdsområdet, dvs. ca 60 miljoner kronor. På frivårdsområdet tillkommer ju stora utgifter. Också människorna inom frivården skall ju ha bostad och mat, och många av dem är beroende av hjälp från det allmänna. Det är alltså inte realistiskt att bara kräva att människor skall flyttas över till frivården därför att detta blir billigare. Det är ju inte det som skall vara avgörande för frågan om fängelse eller frivård, utan det skall naturligtvis vara den kriminalpolitiska målsättningen. I det avseendet har jag tydligt sagt att min strävan är densamma som den generaldirektör Martinsson givit uttryck åt, nämligen att utan att åsidosätta rimliga kriminalpolitiska krav, i så stor utsträckning som möjligt söka få ut människor i frivården.

Man kan inte heller enbart basera diskussionen på frågeställningen frivårdshem eller fängelse. Problematiken gäller i stället valet mellan frivårdshem och någon annan form av insats inom frivården. Jag vill framhålla som min uppfattning, och den är grundad på det arbete jag kunnat följa inom frivården, att man inte kan satsa enbart på en vårdform. En enda form passar inte för alla människor. Familjevårds-

hemmen är säkerligen mycket lämpliga för en del personer, men jag tror att det gäller för ett rätt litet antal av detta klientel. Det är visst inte så att alla dessa människor, som ofta har besvärliga handikapp, kanske psykiskt och socialt, passar in i den typ av insatser som familjevårdshemmen representerar. Men det finns ju också andra alternativ att erbjuda, som skall byggas ut i mån av våra resurser. Man kan inte satsa för mycket på en typ av åtgärder, om man bedömer det som viktigare att satsa på en annan form av kriminalvård i frihet, där man för andra delar av klientelet kan göra en bättre insats.

Jag skall inte gå särskilt in på frågan om vem som skall betala, eftersom jag har sagt det dels i interpellationssvaret, dels i mitt förra inlägg. Jag vill bara förtydliga mig så till vida att någon motsättning tyckte jag inte att det fanns i interpellationssvaret. Av vad jag sade i slutet av svaret om vem som skall svara för kostnaderna kan man ju förstå att det kan bli fråga om en avvägning mellan samhällets olika organ och att det inte kan fastslås att någon myndighet generellt skall svara för kostnaderna. Med andra ord kan det här i vissa fall bli fråga om statsbidrag, vilket jag också påpekade i mitt senaste anförande.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! När jag jämförde de 365 miljonerna till anstaltsvården med de 64 miljonerna till frivården drog jag inga slutsatser av detta; jag bara nämnde relationerna.

Jag är också helt på det klara med att det finns andra vårdformer som måste beaktas i det här sammanhanget, och jag sade inledningsvis att jag delade uppfattningen att detta måste tas med i helhetsbilden. Men jag tänker närmast på mindre platser. Jag tror inte att det skulle vara så lämpligt att uppföra exempelvis frivårdshotell där. Sådana väcker en viss uppmärksamhet, och vi känner ju alla till allmänhetens syn på de här frågorna.

Som sagt måste man se detta som en helhet. När jag framställde interpellationen sköt jag in mig just på frågan om utbyggnad av familjevårdshemmen, och det är väl närmast därför som jag har fastnat litet i de här sammanhangen. Jag tycker att det är en mycket viktig fråga, som bör ägnas större uppmärksamhet.

Jag betecknar det ändå som positivt att statsrådet nu är beredd att hjälpa till så att vi kan klara ut linjerna i varje fall för våra kriminalvårdsarbetare ute på fältet. Jag känner några människor som jobbar praktiskt med de här problemen, och de har vissa svårigheter när det gäller att få loss pengar. Har vi då inte klara linjer för deras arbete, så försvåras det självfallet ytterligare.

Jag hoppas att statsrådet, liksom jag, är angelägen om att vi skall jobba vidare med de här problemen och försöka att slutligen nå det mål som vi alla, tror jag, ändå har, nämligen att vårt samhälle skall slippa anstaltslivet i så stor utsträckning som möjligt och få en bättre, utbyggd frivård i olika former.

Jag vill sluta med att tacka för den här diskussionen, som i varje fall för mig har varit upplysande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades motionen nr 1844 till konstitutionsutskottet.

§ 8 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 81.

§ 9 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 124 med förslag till lag om visst stöldgods m. m.

§ 10 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

Nr 29 angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:94 angående skattefrihet för viss stiftelse m. m. jämte motioner

Nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:90 angående den skattemässiga behandlingen av vissa gruppsjukförsäkringar jämte motioner

Justitieutskottets betänkanden

Nr 13 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 16 i anledning av propositionen 1974:52 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott

Nr 17 i anledning av propositionen 1974:53 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Lagutskottets betänkanden

Nr 16 i anledning av motion om rätt för adoptivbarn att förvärva svenskt medborgarskap

Nr 23 i anledning av propositionen 1974:102 med förslag till lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1) m. m.

Utrikesutskottets betänkanden

Nr 5 i anledning av motioner rörande svensk reaktion inför kränkningar av mänskliga rättigheter i olika länder

Nr 6 i anledning av propositionen 1974:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1973/74, i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde

Nr 7 i anledning av proposition 1974:57 med förslag till inrättande av ett organ för främjande av import från u-länderna jämte motioner

Nr 8 i anledning av propositionen 1974:114 angående godkännande av överenskommelse om ändring i samarbetsöverenskommelsen den 23 mars 1962 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige

Socialförsäkringsutskottets betänkande

Nr 22 i anledning av propositionen 1974:118 med förslag till lag om extra studiemedel för andra halvåret 1974

Socialutskottets betänkanden

Nr 18 i anledning av motioner om föräldrautbildning

Nr 19 i anledning av motion om apoteksservice under jourtid

Nr 78

Fredagen den

10 maj 1974

Utbildningsutskottets betänkanden

Nr 21 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till folkhögskolor jämte motioner

Nr 23 med anledning av motioner angående teckenspråket

Nr 24 med anledning av motion angående särskilda villkor för behörighet att undervisa i musik och gymnastik på grundskolans mellanstadium

Nr 25 med anledning av motion angående fortsatt statsbidrag till enskilda skolor m. m.

Nr 26 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till framtidsstudier jämte motion

Trafikutskottets betänkanden

Nr 14 i anledning av motioner angående vissa körkortsfrågor

Nr 15 i anledning av propositionen 1974:86 angående skyldighet att använda bilbälte jämte motioner

Nr 17 i anledning av propositionen 1974:101 med förslag till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift

Nr 18 i anledning av propositionen 1974:112 angående förlängning av det skandinaviska luftfartssamarbetet inom SAS m. m. jämte motion

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 16 i anledning av propositionen 1974:61 angående stöd till intensifierad skogsvård i norra Sverige, m. m. samt propositionen 1974:69 angående vissa energibesparande åtgärder i vad avser åtgärder för tillvaratagande av skogsavfall m. m. jämte motioner

Nr 20 i anledning av propositionen 1974:46 angående utveckling av ett informationssystem för miljövården, m. m. jämte motioner

Nr 22 i anledning av motioner om miljövårdsforskning

Näringsutskottets betänkande

Nr 26 i anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag till energiförsörjning m. m. samt motioner angående råvaru- och energiförsörjning

Inrikesutskottets betänkande

Nr 13 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

§ 11 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 196 Herr *Wennerfors* (m) till herr kommunministern om förslag beträffande samordnad skärgårdspolitik:

När avser herr statsrådet framlägga förslag om samordnad skär-
gårdspolitik?

Nr 197 Herr *Wijkman* (m) till herr utrikesministern angående situationen för den judiska befolkningen i Syrien:

Vilken är regeringens reaktion på de allt tätare rapporterna om diskriminering och förtryck av den judiska befolkningen i Syrien?

Nr 198 Herr *Berndtson* (vpk) till fru statsrådet Hjelm-Wallén om bättre överensstämmelse mellan skolstadgan och gällande bestämmelser vid inbyggd utbildning:

Är utbildningsministern beredd att medverka till större överensstämmelse mellan skolstadgan och gällande bestämmelser vid inbyggd utbildning, exempelvis i fråga om arbetstid och disciplinära åtgärder?

Nr 199 Herr *Ahlmark* (fp) till herr utrikesministern angående Europarådets rekommendation om ekonomiskt stöd till Portugal:

Är den svenska regeringen beredd att följa Europarådets enhälliga uppmaning till sina medlemsländer den 9 maj att ge Portugal ekonomiskt stöd "med hänsyn till det faktum att olösta ekonomiska problem skulle kunna riskera den nyvunna friheten"?

Nr 200 Fru *Lantz* (vpk) till herr bostadsministern angående bostadsförhållandenas inverkan på rekryteringen till gymnasial utbildning:

Vilken roll vill statsrådet tillmäta förekommande bostadssegregation respektive bristfälligheter i boendeservicen inom höghus- och koncentrerade tätbebyggelseområden, från vilka en påtagligt lägre rekrytering till gymnasial utbildning har kunnat konstateras, och vilka slutsatser anser statsrådet böra dras därav?

Nr 201 Herr *Romanus* (fp) till herr socialministern angående konjunkturpolitiskt motiverade extra barnbidrags betydelse för utgående socialhjälp:

Anser socialministern att konjunkturpolitiskt motiverade extra barnbidrag bör leda till en minskning av utgående socialhjälp?

Nr 202 Herr *af Ugglas* (m) till herr utbildningsministern angående nyhetsutbudets inverkan på den demokratiska opinionsbildningen:

Anser statsrådet att ett stort och allsidigt utbud av nyheter i press och andra massmedia på något sätt kan vara till skada för den demokratiska opinionsbildningen?

Nr 203 Herr *Korpås* (c) till herr försvarsministern angående skyddet mot åverkan på kulturminnen och naturvärden inom militära skjutfält:

Är statsrådet beredd att redogöra för de särskilda anvisningar, som gäller för skydd mot åverkan på kulturminnen och naturvärden inom militära skjutfält och för kontrollen av att anvisningarna efterlevs?

åtaganden med anledning av FN:s beslut om hjälp till katastrofdrabbade u-länder:

Är statsrådet beredd att lämna riksdagen en redogörelse för Sveriges åtaganden genom beslutet vid FN:s extra generalförsamling *dels* om en katastrofaktion för de mest drabbade u-länderna, *dels* om en särskild fond för motsvarande ändamål?

Nr 78

Fredagen den
10 maj 1974

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 16.29.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert